

Hieronim Eugeniusz Wyczawski

"Historia Kościoła", t. 1, Karl
Bihlmeyer, Hermann Tüchle, tłum.
Jarosław Klenowski, Warszawa 1971
: [recenzja]

Collectanea Theologica 42/2, 213-214

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Karl BIHLMEYER — Hermann TÜCHLE, *Historia Kościoła*, t. 1: *Starożytność chrześcijańska*, tłum. ks. Jarosław Klenowski, Warszawa 1971, Wydawnictwo SS. Loretanek, 8°, s. 446.

Wokół dzieła Bihlmeyera (+1942) narosła już spora, różnojęzyczna literatura, a w postaci recenzji, notatek bibliograficznych czy przedmów do poszczególnych wydań samego autora i wydawców. Recenzenci podnosili zalety i braki książki, ogólny jednak wydzwięk wszelkich jej ocen był zdecydowanie dodatni. Nawet głosy niektórych uczonych, domagających się przy następnych wydaniach gruntownej przebudowy tego dzieła stosownie do najnowszych wymogów metodyki, dydaktyki oraz wyników ostatnich badań były właściwie dalszą jego pochwałą. Nie wołali przecież historycy o podręcznik nowy, w opracowaniu innego autora, lecz jedynie o przeróbkę starej i wypróbowanej historii Kościoła Bihlmeyera. Nic dziwnego, że rosło stale zapotrzebowanie na tę wartościową książkę, zwłaszcza w krajach języka niemieckiego co powodowało dalsze jej edycje. Tüchle, który podjął się 12-go jej wydania, acz nie lekceważył potrzeby przeróbki podręcznika, wolał jednak pozostawić nietkniętą strukturę książki. Uzupełnił ją jedynie wynikami nowszych badań i nowszą literaturą. Wydanie Tüchlego stało się podstawą polskiego przekładu, dokonanego przez śp. ks. Jarosława Klenowskiego z diecezji przemyskiej, znanego tłumacza dzieł Häringa.

W tym stanie przeczy bezcelowym wydaje się pisanie jeszcze jednej recenzji o starym podręczniku Bihlmeyera, jednakże jego polskiemu przekładowi trzeba poświęcić osobną notatkę bibliograficzną. Oficjalne odnotowanie tej pozycji jest konieczne choćby z tego względu, że jest ona ważnym wydarzeniem w polskim teologicznym ruchu wydawniczym. Książka Bihlmeyera w języku oryginalnym znana była dotąd w Polsce tylko nielicznym specjalistom. Obecnie wartościowy i o dobrej tradycji podręcznik został udostępniony szerokim kręgom odbiorców, interesujących się chrześcijańską starożytnością.

Uderza zapewne niejednego polskiego historyka Kościoła fakt, dlaczego ks. Klenowski nie wybrał do przekładu jakiegoś nowego podręcznika historii Kościoła, albo dlaczego nie zaczekał na podręczniki zapowiadane i przygotowane już w duchu nauki ostatniego soboru. Opowiadał mi tłumacz, że zasugerował się tu recenzjami pierwszych wydań dzieła Bihlmeyera oraz dodatnią opinią o tym podręczniku kilku wykładowców historii Kościoła w naszych seminariach duchownych. Oczywiście nie bez znaczenia było także uzyskanie od Tüchlego zezwolenia na dokonanie przekładu, a od wydawnictwa Schöningha w Paderborn praw wydawniczych. Dodać muszę, że ks. Klenowski dostrzegł sens czekania na posoborowy podręcznik historii Kościoła, ale będąc ciężko i nieuleczalnie chory, nie chciał zwlekać.

Przedstawione w omawianym podręczniku dzieje Kościoła w epoce starożytnej (t. 1) zostały doprowadzone do 692 r., tzn. do synodu trullańskiego i podzielone tradycyjnie na dwa wielkie okresy: *Od założenia Kościoła do uznania go przez państwo* (cytuje nagłówki z przekładu), tj. do 313 r. oraz *Od przyznania Kościołowi wolności przez Konstantyna Wielkiego do synodu trullańskiego* czyli od 313 do 692 r. Okres pierwszy ujęto w pięciu rozdziałach: 1) *Założenie, rozszerzenie i prześladowanie Kościoła*; 2) *Ustrój Kościoła*; 3) *Kult, dyscyplina i moralność*; 4) *Rozwój nauki, błędnowierstwo i schizmy*; 5) *Literatura i nauka kościoła*. Okres drugi również dzieli się na pięć rozdziałów: 1) *Rozwój terytorialny chrześcijaństwa*; 2) *Rozwój nauki kościelnej, spory teologiczne, błędnowierstwo i schizmy*; 3) *Ustrój Kościoła*; 4) *Kult, dyscyplina i moralność*; 5) *Literatura i nauka kościelna*. Dla przejrzystości poszczególne rozdziały zostały podzielone na paragrafy, których w sumie jest 78. Nagłówki paragrafów są jedynym przewodnikiem po treści obszernego podręcznika, książka bowiem nie posiada żadnego indeksu. Brak skorowidzu jest znacznym mankamentem dzieła. Wielką natomiast zaletę sta-

nowi podana w przypisach dokumentacja, obejmująca bibliografię w zasadzie po 1954 r. Praca została poprzedzona wiadomościami wstępnymi o zadaniach, metodzie i podziale historii Kościoła, następnie informacją o wydaniach źródeł historii Kościoła, dalej zestawem ważniejszej literatury z zakresu nauk pomocniczych historii Kościoła, wreszcie krótkim zarysem historiografii kościelnej.

Ponieważ podręcznik Bihlmeyera nie uwzględnia kompletnie literatury polskiej, tłumacz i polski wydawca dołączyli do dzieła w formie dodatku polską bibliografię, dotyczącą starożytności chrześcijańskiej, w opracowaniu ks. Tadeusza Śliwy z Przemysła. W bibliografii tej jednak znalazło się wszystko, cokolwiek opublikowano u nas z zakresu starożytności kościelnej, zarówno gdy chodzi o wydania źródeł (polskie przekłady pism ojców i pisarzy Kościoła), jak i opracowania. Prac ściśle historycznych jest tam niewiele, po prostu dlatego, że mało ich w Polsce ogłoszono. Brak zastosowania ścisłej selekcji w doborze polskich pozycji można tłumaczyć względem na odbiorców, podręcznik Bihlmeyera bowiem jest przeznaczony w pierwszym rzędzie dla studentów teologii i tych, którzy interesują się w jakiś sposób starożytną historią Kościoła.

Sam przedkład jest wprawdzie daleki od doskonałości, ale jasny i zrozumiały. Z pewnych niedomogów zdawał sobie sprawę zarówno tłumacz, jak i wydawca, skoro jeden i drugi poczynił na wstępie szereg wyjaśnień w tym względzie. Z inicjatywy tłumacza sprawdzali tekst ks. F. Manthey i ks. T. Śliwa, po śmierci ks. Klenowskiego zaś przeglądał maszynopis jeszcze ktoś z ramienia wydawnictwa.

W rezultacie należy się wdzięczność tłumaczowi i Wydawnictwu SS. Loretanek za podjęcie się przekładu i wydania tego dzieła. Wykładowcy i studenci w seminariach duchownych otrzymali dobrą pomoc przy studium historii Kościoła. Jak dotąd bowiem w większości seminariów panuje niepodzielnie przestarzały podręcznik ks. Józefa Umińskiego, będący przeróbką książki A. Knöpflera, (wydawanej w latach 1895—1921). Zasluga wydawnictwa będzie jeszcze większa, gdy dostarczy na półki księgarskie dalsze tomy tego podręcznika.

Ks. Hieronim Eug. Wyczawski, Warszawa

Hubertus MYNAREK, *Existenzkrise Gottes? Der christliche Gott ist anders*, Augsburg 1969, Verlag Winfried—Werk, s. 110 (*Christliches Leben heute*, t. 7).

Wstęp do dzieła, które ukazało się jako VII tom popularnonaukowej serii *Życie chrześcijańskie dzisiaj*, wyjaśnia od razu jego wyjątkową aktualność. Podkreśla bowiem trafnie problem Boga jako centralny temat współczesnej dyskusji teologicznej oraz nową formę egzystencjalnego spotkania współczesnego człowieka z Bogiem. W dobie, w której modne słowo o „śmierci Boga” nie schodzi z ust teologów, usiłuje autor dać jego właściwą interpretację, by na tej drodze móc wyraźniej wskazać na *totum aliud* prawdziwego Boga rozumu i objawienia chrześcijańskiego. W związku z tym uwydatnia w części I (s. 9—54) określenie „śmierć Boga” jako dekonspirację fałszywych obrazów Boga. Chociaż wypowiedź „Bóg umarł” jest w swym znaczeniu wieloraka, dotyczy jednak przede wszystkim Boga pojmowanego tradycyjnie jako „przedmiot”. Filozofia i teologia chrześcijańska przejęła bowiem prawie żywcem grecki schemat noetyczny: podmiot — przedmiot, który doprowadził krytyczną myśl współczesną konsekwentnie do tzw. „metodycznego ateizmu”. Przedmiotem dla nowożytnej nauki jest to wszystko, do czego w zasadzie można poznawczo dotrzeć, tzn. co da się w jakiś sposób ująć kwantytatywnie, opanować, pojąć, skontrolować oraz zaszeregować w łańcuchach kategoryalnych związków przyczynowych. Nauka przeto musi dzisiaj zadać śmiertelny cios